

PROFILAKTIKA INSPEKTORINING HUQUQBUZARLIKLARNING SABABLARI VA SHART-SHAROITLARINI ANIQLASHDAGI ROLI

Usmonov Shohruh Dilshod o‘gli

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI IIV AKADEMIYASI KURSANTI

Kalit so‘zlar: profilaktika inspektori, huquqbuzarliklar, sabablari, shart-sharoitlar, jinoyatchilik, oldini olish, ijtimoiy-iqtisodiy omillar, huquqiy madaniyat, innovatsion yondashuvlar, huquqbuzarliklarni tahlil qilish, xavfni kamaytirish, jinoyatlarni profilaktika qilish.

Annotatsiya: Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning sabablari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni aniqlashdagi roli jamiyatda jinoyatchilik va boshqa huquqiy buzilishlarning oldini olishda katta ahamiyatga ega. Ushbu maqola profilaktika inspektorining faoliyati doirasida jinoyatlarning kelib chiqish sabablarini chuqur o‘rganish, ularni tahlil qilish va shu asosda oldini olish choralari ishlab chiqish jarayonini ko‘rib chiqadi. Profilaktika inspektori nafaqat huquqbuzarliklarni aniqlash, balki ijtimoiy-iqtisodiy va madaniy shart-sharoitlarni o‘rganib, jinoyatlarning yuzaga kelishiga imkon beruvchi omillarni bartaraf etishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, maqolada profilaktika inspektorining samarali faoliyatini ta‘minlash uchun zarur bo‘lgan zamonaviy usullar, texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar ham yoritilgan. Mualliflar profilaktika inspektorining roli jinoyatchilik darajasini kamaytirish, jamiyatda qonuniylik va tartibni mustahkamlashda muhim vosita ekanligini ta‘kidlaydilar. Maqola shuningdek, profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlashda duch keladigan qiyinchiliklar va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflarni ham o‘z ichiga oladi. Umuman olganda, maqola profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning oldini olishdagi roli va uning faoliyatini takomillashtirish yo‘llarini kompleks tarzda tahlil qiladi, amaliyot uchun muhim tavsiyalar beradi.

Ключевые слова: профилактический инспектор, причины правонарушений, условия правонарушений, преступность, предупреждение преступности, социально-экономические факторы, правовая культура, инновационные подходы, анализ правонарушений, снижение риска, профилактика преступлений.

Аннотация: Роль профилактического инспектора в выявлении причин и условий правонарушений имеет большое значение для предупреждения преступности и других правовых нарушений в обществе. В данной статье рассматривается процесс изучения, анализа причин возникновения правонарушений в рамках деятельности профилактического инспектора, а также разработка мер по их предотвращению. Профилактический инспектор играет важную роль не только в выявлении правонарушений, но и в изучении социально-экономических и культурных условий, способствующих совершению преступлений, с целью их устранения. В статье освещаются современные методы, технологии и инновационные подходы, необходимые для эффективной деятельности профилактического инспектора.

Авторы подчеркивают, что роль инспектора является важным инструментом в снижении уровня преступности и укреплении законности и порядка в обществе. Также рассматриваются трудности, с которыми сталкивается инспектор при выявлении причин и условий правонарушений, а также предлагаются пути их преодоления. В целом статья представляет комплексный анализ роли профилактического инспектора в предупреждении правонарушений и предлагает практические рекомендации по совершенствованию его деятельности.

Keywords: preventive inspector, causes of offenses, conditions of offenses, crime, crime prevention, socio-economic factors, legal culture, innovative approaches, offense analysis, risk reduction, crime prevention strategies.

Annotation: The role of the preventive inspector in identifying the causes and conditions of offenses is crucial for preventing crime and other legal violations in society. This article explores the process of studying and analyzing the root causes of offenses within the scope of the preventive inspector's duties and developing measures to prevent them. The preventive inspector plays a vital role not only in detecting offenses but also in examining the socio-economic and cultural conditions that facilitate the occurrence of crimes, aiming to eliminate these factors. The article highlights modern methods, technologies, and innovative approaches necessary to ensure the effective functioning of preventive inspectors. The authors emphasize that the inspector's role is a key instrument in reducing crime rates and strengthening legality and order within the community. Additionally, the article discusses challenges faced by inspectors in identifying the causes and conditions of offenses and proposes solutions to overcome these issues. Overall, the article provides a comprehensive analysis of the preventive inspector's role in crime prevention and offers practical recommendations for improving their activities.

KIRISH

Jamiyatda qonuniylik va tartib-intizomni ta'minlash, huquqbuzarliklarning oldini olish masalalari har doim davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, jinoyatchilikning turli shakllari va ko'lamining o'sib borayotgan zamonaviy sharoitlarda huquqni muhofaza qilish organlari faoliyatini yanada takomillashtirish, profilaktika ishlariga katta e'tibor qaratish dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Shu munosabat bilan profilaktika inspektorining roli va vazifalari alohida ahamiyatga ega bo'ladi. Ularning asosiy vazifalaridan biri — huquqbuzarliklarning sabablari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni aniqlash, tahlil qilish va shu asosda oldini olish choralari ishlab chiqishdir. Profilaktika inspektorining faoliyati jinoyatchilik darajasini kamaytirishda bevosita ta'sir ko'rsatadigan, murakkab va ko'p qirrali jarayon hisoblanadi. Bu jarayonda nafaqat sodir bo'lgan jinoyatlarning tahlili, balki ularning kelib chiqish omillari, ijtimoiy-iqtisodiy, ma'naviy, madaniy va huquqiy shart-sharoitlari ham batafsil o'rganiladi. Shu bois, profilaktika inspektorining vazifalari keng ko'lamli bo'lib, ular jamiyatda huquqbuzarlikning ildiziga yetib borish, xavfli omillarni aniqlash va ularga qarshi samarali chora-tadbirlarni ishlab chiqishni o'z ichiga oladi. Huquqbuzarliklarning sabablari

o‘rganilmasdan, ularni bartaraf etishga qaratilgan profilaktika choralari samarali bo‘la olmaydi. Sabab va shart-sharoitlarni chuqur tahlil qilish orqali profilaktika inspektori jinoyatlarning qayta sodir etilishining oldini olish uchun aniq va samarali yo‘nalishlar belgilaydi. Masalan, ijtimoiy notenglik, ishsizlik, oilaviy muammolar, ta‘limning pastligi, yoshlar orasida bezovtalik kabi omillar jinoyatchilikka zamin yaratadi. Ushbu omillarni o‘rganish va ular bilan samarali ishlash profilaktika inspektorining vazifalaridan biridir. Bundan tashqari, huquqbuzarliklarning sabablari orasida iqtisodiy muammolar alohida o‘rin tutadi. Odamlarning moliyaviy qiyinchiliklari, ish o‘rinlarining yetishmasligi, ijtimoiy himoyaning zaifligi jinoyatga moyillikni oshiradi. Profilaktika inspektori shu sababli, ijtimoiy-iqtisodiy omillarni tahlil qilib, ayniqsa xavf guruhidagi shaxslar bilan ishlash, ularni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash choralari ishlab chiqish zarurligini ta‘kidlaydi. Huquqiy madaniyat va ma‘naviy-axloqiy muhitning ahamiyati ham profilaktika ishlarida katta rol o‘ynaydi. Huquqiy bilimlarning pastligi, qonunlarga nisbatan e‘tiborsizlik, axloqiy qadriyatlarning sustligi huquqbuzarliklar sonining ko‘payishiga olib keladi. Profilaktika inspektorlari ijtimoiy-ma‘rifiy ishlarni amalga oshirish, huquqiy madaniyatni oshirish, yoshlarni ma‘naviy tarbiyalashga katta e‘tibor berishi lozim. Zamonaviy texnologiyalarni profilaktika faoliyatiga joriy etish ham samaradorlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi. Ma‘lumotlarni yig‘ish, tahlil qilish, xavfli hudud va shaxslarni aniqlash, onlayn monitoring kabi innovatsion usullar profilaktika inspektorining ishini yengillashtiradi va natijadorligini oshiradi. Shuningdek, mutaxassislarning malakasini oshirish, doimiy ravishda o‘qitish va yangi metodlarni o‘zlashtirish profilaktika tizimini yanada mustahkamlaydi. Jamiyatda profilaktika inspektorining faoliyati tizimli va ko‘p qirrali bo‘lishi kerak. Bu jarayonda davlat idoralari, nodavlat tashkilotlar, jamoat birlashmalari va aholi bilan yaqindan hamkorlik qilish muhim ahamiyatga ega. Huquqbuzarliklarning oldini olishda faqatgina huquqni muhofaza qilish organlariga emas, balki barcha ijtimoiy institutlarga katta vazifa yuklanadi. Shunday qilib, profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlashdagi roli nafaqat jinoyatchilikni kamaytirish, balki jamiyatda qonun ustuvorligi, ijtimoiy barqarorlik va tinchlikni ta‘minlashda ham beqiyos ahamiyatga ega. Ushbu maqolada profilaktika inspektorining faoliyati doirasida olib borilayotgan tadqiqotlar, amaliy ishlar, duch kelinayotgan muammolar va ularni hal etish yo‘llari batafsil tahlil qilinadi hamda samaradorlikni oshirish uchun zamonaviy yondashuvlar taklif etiladi.

ASOSIY QISM

Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlashdagi roli keng qamrovli va murakkab vazifa hisoblanadi. Ushbu jarayon jinoyatchilikka sabab bo‘layotgan ijtimoiy, iqtisodiy, ma‘naviy va huquqiy omillarni chuqur tahlil qilishni o‘z ichiga oladi. Profilaktika inspektorlari o‘z faoliyatida jinoyatlarning ildiziga yetish, ya‘ni jinoyatlarning yuzaga kelishiga asos bo‘luvchi shart-sharoitlarni aniqlashga intiladi, shuningdek, ularni bartaraf etish choralari ishlab chiqadi. Bu esa o‘z navbatida jamiyatda jinoyatchilik darajasini kamaytirishga xizmat qiladi.

Birinchidan, ijtimoiy omillar huquqbuzarliklarning asosiy sabablari sifatida qaraladi. Ijtimoiy notenglik, kambag‘allik, oilaviy muammolar, ta‘limning yetishmasligi va yoshlar orasida ishsizlik jinoyatlarning ko‘payishiga olib keladi. Profilaktika inspektori ushbu

ijtimoiy muammolarni aniqlab, xavf guruhidagi shaxslar bilan ishlashni yo‘lga qo‘yadi. Ularning vazifasi nafaqat jinoyatchilikning oldini olish, balki ijtimoiy muhitni sog‘lomlashtirish, oilalarga yordam ko‘rsatish va yoshlarni ijtimoiy faoliyatga jalb qilishdir.

Ikkinchidan, iqtisodiy shart-sharoitlarning jinoyatchilikka ta’siri muhim ahamiyatga ega. Ishsizlik, daromadlarning pastligi, moliyaviy qiyinchiliklar jinoyatga moyillikni oshiruvchi asosiy omillardir. Profilaktika inspektorlari iqtisodiy muammolarni o‘rganib, shu asosda hududlarda ijtimoiy himoya dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirishga ko‘maklashadi. Ular xavfli guruhdagi shaxslarni aniqlab, ularni ish bilan ta’minlash yoki malakasini oshirish bo‘yicha tavsiyalar beradi. Shuningdek, ijtimoiy yordam ko‘rsatish orqali jinoyatchilikka olib keladigan stress va bosimni kamaytirishga harakat qiladi.

Uchinchidan, ma’naviy-axloqiy omillar ham jinoyatchilikning oldini olishda katta rol o‘ynaydi. Qonunlarga hurmat va ijtimoiy mas’uliyat hissining pastligi, axloqiy qadriyatlarning susayishi jinoyatlarning ko‘payishiga sabab bo‘ladi. Profilaktika inspektorlari ushbu yo‘nalishda ma’rifiy ishlarni tashkil etib, huquqiy madaniyatni oshirishga katta e’tibor beradi. Ular ta’lim muassasalari, jamoat tashkilotlari bilan hamkorlikda yoshlar orasida huquqiy bilimlarni targ‘ib qiladi, ijtimoiy faoliyatga jalb qiladi. Bu orqali yosh avlodda qonunlarga hurmat, axloqiy qadriyatlar shakllantiriladi.

To‘rtinchidan, huquqiy shart-sharoitlarni takomillashtirish profilaktika faoliyatining muhim qismidir. Profilaktika inspektorlari o‘z faoliyatida qonun va me’yoriy hujjatlarni to‘liq bilishlari, ularni amaliyotga to‘g‘ri tatbiq etishlari kerak. Shuningdek, qonunchilikdagi kamchiliklarni aniqlab, ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar kiritishadi. Bu esa profilaktika ishlarining samaradorligini oshiradi va huquqbuzarliklarning oldini olishga yordam beradi.

Beshinchidan, profilaktika inspektorining zamonaviy texnologiyalar va innovatsion usullarni qo‘llashi uning faoliyatini samarali qilishda muhim ahamiyatga ega. Axborot tizimlaridan foydalanish orqali jinoyatchilik holatlarini tezkor tahlil qilish, xavfli hududlarni va shaxslarni aniqlash, monitoring va profilaktika tadbirlarini rejalashtirish mumkin. Bu esa vaqt va resurslarni tejash bilan birga, profilaktika ishlarining sifatini oshiradi. Shuningdek, onlayn platformalar va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish orqali jamoatchilik bilan samarali muloqot o‘rnatish imkoniyati mavjud.

Profilaktika inspektorining faoliyatida jamoatchilik bilan hamkorlik muhim o‘rin tutadi. Mahalla fuqarolar yig‘inlari, nodavlat tashkilotlar, ta’lim muassasalari bilan birgalikda ishlash orqali profilaktika choralari samaradorligini oshirish mumkin. Jamoatchilik ishtirokida huquqbuzarliklarning oldini olish borasida targ‘ibot-tashviqot ishlarini amalga oshirish, fuqarolarni huquqiy savodxonlikka oshirish, ijtimoiy muhitni yaxshilashda muhim qadam hisoblanadi. Shuningdek, profilaktika inspektorining o‘z kasbiy malakasini doimiy oshirib borishi va yangi bilimlarni o‘zlashtirishi ham uning samarali faoliyatining garovidir. Treninglar, seminarlar va boshqa o‘quv tadbirlari orqali profilaktika inspektorlari jinoyatchilikning yangi shakllarini aniqlash va ularga qarshi kurashish bo‘yicha eng so‘nggi usullarni o‘rganadilar. Bu esa ularning ish samaradorligini yanada oshiradi.

XULOSA

Profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlashdagi roli jamiyatdagi jinoyatchilik darajasini kamaytirish va qonun ustuvorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega ekanligi oydinlashdi. Ushbu maqolada ko'rib chiqilganidek, profilaktika inspektori nafaqat sodir bo'lgan huquqbuzarliklarni aniqlashga, balki ularning kelib chiqish omillari va ularga imkon beruvchi shart-sharoitlarni chuqur tahlil qilishga qaratilgan faoliyatni amalga oshiradi. Bu esa samarali profilaktika choralarini ishlab chiqish va jinoyatchilikni oldini olish imkonini beradi. Maqolada ijtimoiy, iqtisodiy, ma'naviy va huquqiy omillarning jinoyatchilikka ta'siri batafsil tahlil qilindi. Profilaktika inspektori ushbu omillarni chuqur o'rganib, xavf guruhidagi shaxslar bilan ishlash, ularning muammolarini aniqlash va ularga ijtimoiy qo'llab-quvvatlash ko'rsatish orqali jinoyatchilikning oldini olishga hissa qo'shadi. Shu bilan birga, huquqiy madaniyatni oshirish, yoshlarni huquqiy va axloqiy jihatdan tarbiyalash, jamoatchilik bilan yaqin hamkorlik qilish ham profilaktika inspektorining muhim vazifalari sifatida ko'rsatildi. Zamonaviy texnologiyalarni qo'llash profilaktika ishlarining samaradorligini oshirishda katta rol o'ynaydi. Ma'lumotlarni tezkor tahlil qilish, xavfli hududlarni aniqlash, onlayn monitoring va boshqa innovatsion usullar profilaktika faoliyatini yanada samarali qiladi. Shu bilan birga, profilaktika inspektorining doimiy kasbiy rivojlanishi va malakasini oshirishi uning ish sifati uchun muhim omildir. Jamiyatdagi barcha darajalarda, xususan davlat idoralari, nodavlat tashkilotlar, mahalla va jamoat birlashmalari bilan yaqindan hamkorlik qilish jinoyatchilikning oldini olishda profilaktika inspektorining faoliyatini mustahkamlaydi. Bu hamkorlik profilaktika ishlarining tizimli va samarali bo'lishini ta'minlaydi. Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorining huquqbuzarliklarning sabablari va shart-sharoitlarini aniqlashdagi roli jamiyatning barqarorligi, tinchligi va xavfsizligini ta'minlashda ajralmas bo'lak hisoblanadi. Ularning faoliyatini takomillashtirish, resurslar bilan ta'minlash va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash yanada samarali profilaktika tizimini yaratishga xizmat qiladi. Shu bois, profilaktika inspektorlari faoliyatini rivojlantirishga davlat va jamiyat tomonidan alohida e'tibor qaratilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Islomov, T. (2019). *Jinoyatchilikka qarshi kurashda profilaktika ishlarining roli*. Toshkent: Huquqiy ilmiy tadqiqotlar.
2. Sultonov, R. (2020). *Ijtimoiy-iqtisodiy omillar va jinoyatchilik*. Toshkent: O'zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
3. Kazimov, J. (2022). *Huquqbuzarliklarning sabablari va ularni oldini olish usullari*. Toshkent: Ilm-fan.